

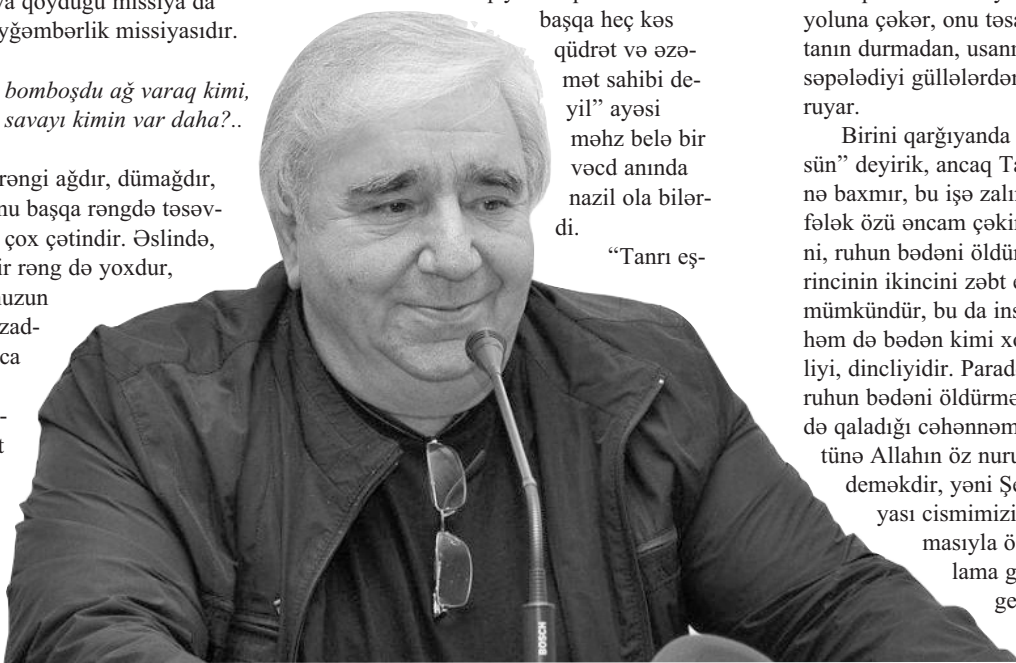
Allahı qoruyan şair

Ramiz Rövşenin “Çərpələng uçuran bir uşaq kimi” şeiri ətrafında gəzişmə

Bu şeir azadlıq haqqında, daha doğrusu, azadlıqla Allahın vəhdəti haqqındadır. Allah dediyimiz insan idealinin zirvəsi, azadlığın pik nöqtəsi, ruhun ən uca məqamıdır. Şair o məqama can atır. Əslində, Ramiz Rövşenin bu qəbildən bir sıra əsərində (“Ay işığı”, “İlan balası”, “Göy üzü daş saxlamaz”, “Ayrılıq”, “Lal”, “Nəfəs”, “Toz”, “Mən küsüb gedirəm”, “Süd dişinin ağrısı”, “Canavar ovu...”) olduğu kimi bu şeirdə ortaya qoyduğu missiya da şairlik yox, peyğəmbərlik missiyasıdır.

Dörd yanın bomboşdu ağ varaq kimi, özündən savayı kimin var daha?..

Azadlığın rəngi ağdır, dümağdır, ağappaqdır. Onu başqa rəngdə təsəvvürə gətirmək çox çətinidir. Əslində, ağdan başqa bir rəng də yoxdur, ağ rəng ruhumuzun simvoludur. Azadlıq ruhun başlıca xassəsidir. Bu cəhət olmasaydı, insan təbiət sakinlərindən qat-qat aşağı dərəcəli, aşağı rütbəli bir məxluq olardı, çünki heyvanların,

quşların, böcəklərin fiziki-bioloji göstəriciləri, instinktləri (görmə, eşitmə, qoxubilmə, törəmə...) insanınkindən qat-qat üstün, qat-qat güclü, qat-qat da mükəmməldir. İnsanı varlığın əşrəfinə çevirən məhz onun mənəvi potensialı, canında Tanrının bir nüsxəsi kimi gəzdirdiyi ruhudur.

Ruh azaddır, həm də yalnız ruh azaddır. Cismimizin dünya dolusu doğması, qohum-əqrəbası var, ancaq ruhumuz təkdir, onun varlığı ucu-bucağı görünməyən ağ varağa bənzəyir, o varlığın üstünə bir toz belə qona bilməz, onun özündən başqa kimsəsi yoxdur. Quranda deyildiyi kimi, doğmayıb, doğulmayıb, əbədən olub, əbədən olacaq. Ruh dediyin o dərəcədə təkdir ki, bəqa bəzminə ata oğulu, oğul atanı tanımır.

İnsan cismən dünyaya yüz min kəndirlə, zəncirlə bağlıdır. Bizi fiziki varlıq kimi formalaşdıran amillərə, ötəri də olsa, bir nəzər salaq:

- a) coğrafi-bioloji-antropoloji;
- b) dini-milli-kulturoloji;
- c) ictimai-siyasi-psixoloji.

İnsan ruhu mütləq azadlığa yetişmək üçün bütün bu çəpərləri aşmalı, bütün bu zəncirləri qıra bilməlidir. Söhbət gerçəklikdən qaçmaqdan gəlmir, gerçəkliyin buxovlarını mənəvi təkamülün hesabına qırmaqdan gədir. Başqa heç bir halda biz bu tordan, bu qəfəsdən çıxa bilmərik. Real dünyayla bağları qırmaq yalnız o dünyaya qalib gəlmək hesabına, ideal dünyanın qüdrətini sayəsində baş tuta bilər. Bir ayrı şeirində şair belə deyir:

*Dünya ucuz saydı, ya baha bildi,
Nə satan tapıldı, nə alan məni.
Nə Allah dünyaya bağlaya bildi,
Nə atam, nə anam, nə balam məni...*

Real dünyaya cismimiz zəncirlərlə bağlanırsa, ideal dünyaya ruhumuzu bağlamağa bir incə sap da yetər:

*Çərpələng uçuran bir uşaq kimi
bağla ümidini göydə Allaha...*

Ruhun Tanrıya dartınması elə öz varlığının ucalığına, öz potensialının zirvəsinə can atmasıdır. Ruh-Tanrı, Yaradan-yaradılan ikiləşməsi Allah haqqında dolğun, bitkin, mükəmməl təsəvvür yaratmışdır. Ruh bölünə, parçalana, zərrələrə dağıla bilməz, olsa-olsa, nüsxələyə bilər. Əgər birhüceyrəli amöb belə ölməmişdən öz nüsxəsini yarada bilirsə, ruh dediyimiz, Tanrı dediyimiz bir qüdrətin əlində yə, nəməndir? Quran Allahın adından demirmi ki, mən sizə şah damarınızdan da yaxınam? Nə deməkdir şah damarından yaxın - yəni, mən sənin ruhunam, mən elə sənin ÖZünəm. Allaha can atan Şair elə özünə can atır, onun ruhu mükəmməlliyyənin zirvəsinə çatanda Tanrı olacaq. Hələlikse o yalnız xəyalının yetişi bəliyi gerçək MƏNinin dərghahına üz tutub ona söcdə eləyir, qulağına qulluq halqası taxıb özünü bir bəndə kimi, kölə kimi öz idealının sərencamına verir.

*Ümid sapdan nazik... Soruşma, kimdi
bu sapla Allaha səni bağlayan?
Bəlkə Allaha da sənsən ümidi,
sənsən göy üzündə onu saxlayan.*

Burada klassik idealist məntiq tərsinə çevrilir, Allah insanı yer üzündə otarmalıyken insan Allahı çiyinlərində saxlayır. İnsan Allahdan yox, Allah insandan asılıymış! Bəlkə də bu asılılıq qarşılıqlıdır.

İnsan cismən bəndə, ruhən Tanrıdır, bəndənin Allaha təslim olması elə bəndənin ruha tabe olmasıdır. İslam sözünün gerçək açması da, zənnimcə, elə budur. Mərac ruhən bəndəni bütünlüklə, son hüceyrəsinə qədər zəbt eləyib bütün varlığıyla kosmosa açılmışdır. Bu məqama çatan ruh dünyaya Tanrı gözüylə, Tanrı eşiyiylə baxır, anlayır ki, bütün yaradılanlar ondan gedib, ona da

qayıdacaq. “Allahdan başqa heç kəs qüdrət və əzəmət sahibi deyil” ayəsi məhz belə bir vəcd anında nazil ola bilərdi.

“Tanrı eş-

qi” ifadəsinin “Yaradanın xatirinə yaradılanları sevmək” şəklində yozumu, mənəcə, mükəmməl yozum deyil, burada Yaradana insandan kənar qüvvə, ikinci şəxs kimi baxmaq var. Tanrı eşqi dünyaya Tanrı gözüylə, Ata gözüylə baxan uca ruhun övladlarına, törəmələrinə bəslədiyi ilahi sevgiyə verilmiş addır.

*Uzaqdan uzanır şeytan barmağı,
uzanır o sapı qırmaqdan ötrü.
Allahın qulusan, qoru Allahı,
qoru özünü də Allahdan ötrü.*

Böyük alman filosofu Şelling deyirdi ki, Şeytan təbiətin ağasıdır. Cismimizi bu dünyaya, təbiətə hörükəyə, insanları doğmalara-yadlara böldürən instinktlər Şeytanın canımıza vurduğu zəncirlərdir. O zəncirlər nə qədər möhkəm olsa da, ruhumuzu göyə dartan sapdan kövrəkdir. Əllərin o sapdan üzülməsin, Allahdan aşağı özünü də qoru, çünki əgər sən olmasan, Allah da olmayacaq. “Nəfəs” şeirinin sonunda deyildiyi kimi:

*Son şair boğulub öləndə göydən
ölü Allah düşəcək...*

Haqqın, doğrunun bir variantı var, nahaqqın, yalanın variantları sonsuzdur. “Lailahəilləllah”ın məntiqi də elə budur - Allahdan başqa Allah, haqdan başqa haqq yoxdur. Allaha aparan yol həm zərurət, həm də azadlıq yoludur (hərçənd filosoflar zərurət anlayışını azadlığa qarşı qoyub determinizm - səbəb-nəticə asılılığıyla eyniləşdirirlər, mənəcə, determinizm elə təsadüfün bir ayrı adıdır, zəruri olansa azadlıqdır, yaxud da belə: azadlıq zərurətdir, vacibdir, qaçılmazdır), qalan yollar insanı Allahdan aparır - dibsiz boşluğa, əbədi qaranlığa, soyuq yoxluğa aparır. Bu yolun yolçuları təsadüflərin aramsız atəşi altında başlarını dürtməyə yer axtarırlar, səbəb-nəticə zəncirinin yedəyində gecə-gündüz sürünərlər, İblisin hördüyü can qəfəsində əbədi dustaqlıq çəkər, Şeytanın içimizdə qalacağı tonqalda yanıb-yanıb külə çıxarlar.

Haqqın inam ilk növbədə tibbi məsələ, psixoloji terapiyadır. Haqqı danan Allaha güllə atır, haqqın keşikçisini daşa basan Allahın özünü daşlayır. Yalana, şərə könlü verən kəsin psixikası sağlam olmaz, beləsi heç vaxt heç yerdə rahatlıq tapmaz. Fələyin əlində girinc qalmamağın tək yolu Allaha pənah aparmaqdır. Quran deyir: “Şeytanın şərindən, vəsvəsesindən dan üzünü ağardan Allaha sığınırım”.

*Deyirsən, neyləyim, azalıb gücüm,
nə çoxdu Allaha qəbir qazanlar.
İlahi, nə çoxdu sənə and içib
məni söyər-söyər daşa basanlar.*

Çərpələngini göy üzünə elçi göndərən Şair dünya adlı bu qocaman zindandan çıxış yolu axtarır, göyün pərdəsini yırtıb azadlığına qovuşmağa can atır.

*Bir qarış tərtemiz göyün qalmayıb,
ha göyə baxıram, görmürəm səni.
Daha yorulmuşam, heyim qalmayıb,
neyləyim, saxlaya bilmirəm səni.*

Allahı saxlaya bilmir. Cümlə bəşər Allahdan özünün, doğmalarının, mal-mülkünün qorunmasını təmənnə eləyəndə dərviş, peyğəmbər xislətli Şair özü Allahın müdafiəsinə qalxır, çün bilir ki, onun gerçək varlığı idealının varlığından asılıdır. Sən Allahı qorusan, Allah da səni qoruyar - burada mən-sən ayrılığı, ikilik yoxdur, bunlar bir həqiqətin iki başı, iki qütbüdür.

Allahın insanı qorumasının ruhun bəndəni qorumasından başqa mexanizmi yoxdur. İşlək ruh insanın beynində, cəmi cismində nə qədər böyük hakimiyyət yiyəsi olarsa, insanı

bir o qədər zərurət yoluna, yəni Allah yoluna çəkər, onu təsadüfün, yəni Şeytanın durmadan, usanmadan sağa-sola səpələdiyi güllələrdən bir o qədər qoruyar.

Birini qarğıyanda “Allah onu öldürsün” deyirik, ancaq Tanrı öldürmək işinə baxmır, bu işə zalım təbiət, amansız fələk özü əncam çəkir. Allahın bəndəni, ruhun bəndəni öldürməsi yalnız birincinin ikincini zəbt elməsi hesabına mümkündür, bu da insanın həm ruh, həm də bədən kimi xoşbəxtliyi, kamilliyi, dincliyidir. Paradoksal görünsə də, ruhun bəndəni öldürməsi İblisin içimizdə qalacağı cəhənnəm tonqallarının üstünə Allahın öz nurundan su səpməsi deməkdir, yəni Şeytan laboratoriyası cismimizi Tanrının qorumasıyla öldürməsi eyni anlama gəlir, bunlar bir gerçəyin iki fərqli ifadəsidir. Odur ki:

*Qollarım keyiyir, quruyur, Allah,
əllərim üzülür bu çərpələngdən.
Bu sapı boynuma dolayım, Allah,
qoy asım özümü bu çərpələngdən*

- deyən Şairin bu aksiyası intihar aktı deyil, tam tərsinə, haqqa təsnə canını təpədən-dırnağa Allahla doldurub, gecə-gündüz şər istehsal eləyən instinktləri susdurmaq, şeytani mühərriki söndürmək cəhdidir. Bu, müdam əzab çəkən, ölümüylə baş-başa yatan fani cismnin Tanrı ikisiriylə ehyası, dirilişidir. Yalnız bundan sonra bəndənin Allahla rabitəsi yaranır:

*Küsmərəm ölümlə olsa qismətim,
qulu haqqı nədi payından küsə?
Bəs bu sap əlimdə niyə tırədi,
ilahi, eşitdin məni bəlkə sən?!.*

Artıq qəlbin aynası təmizlənilib, tanrılıqla bəndəlik, Allahla Şair arasından bəndə götürülüb. İndi bədən ruhun əlində puça çıxmasından, Allahın coşqun həmləsiylə susdurulmasından, öldürülməsindən misilsiz bir zövq alır, çünki bu, onun diriliyə çıxması, onu müdam qılıncının altında saxlayan ölümün zəhmindən qurtuluşudur. Öz ağırlığından, öz yükündən azad olan can bir quru yarpaq kimi, bir qış lələyi kimi, lap elə çərpələng kimi fəzaya yüksəlir. Bulud dağılır, göy açılır, gün çıxır. Şair günəşi Tanrının gözüne bənzədir. Ruhunun ucalığına dartınan hər insanla birlikdə Tanrı özü də ucalır. Hegel dialektikasında olduğu kimi, Ramiz Rövşən poeziyasında da kamilliyin həddi-hüdudu yoxdur.

*Nə yaxşı gün çıxdı, açıldı baxtım,
gördün öz qulunu gözünlə, Allah.
Bir boy da ucaldım, bir boy da qalxdım,
məni də qaldırdın özünlə, Allah.*

Dünyanın bütün sirləri, hələ kəşf olunmamış bilikləri belə kodlaşdırılmış, şifrələnmiş şəkildə bizim ruhumuzda yatır. “Şübhəsiz, Allah hər şeyi biləndir” deyir Quran. Biz gerçəkdən hər şeyi bilirik, insan ruhunun biliyə ehtiyacı yoxdur, bilmək ağılimızın ehtiyacıdır. İnstinktlərimiz canımıza ezam olunmuş təbiətin danışan dilidirsə, intuisiyamız da ruhumuzun dili, Tanrının şifrələri-dir; əgər bu kodlar, şifrələr olmasa, ağılimız kəsik başdan seçilməz. Özünü allahına - bəndəni ruhuna təslim eləyən Şairin daha düşünmək, seçmək, qorunmaq qayğısı yoxdur. O öz azadlığının sonsuz ağ səmasında rahatca qanad çalır. O, özüylə tapışib, gerçək məninə qovuşub, Allahla arasından pərdəni götürüb, dünyadan aldığı bütün yükləri üstündən atıb. O özünü azadlığa məhkum eləyib. Allah da, ruh da onun azadlığının başqa-başqa adlarıdır. İnsan mütləq azadlığı yalnız Allahda tapa bilər, Tanrı gerçək qurtuluşun rəmzidir. Belə bir azadlığa çatmaq üçün insan oğlu hələ çox-çox çərpələnglər uçurmalı, neçə-neçə boy da ucalmalıdır. Ki, dünyanın sonuncu uçuşunda belə bir mətni müqəddəs kitabların ayələritək sidq-ürəkdən, canü-könüldən zikr eləyə bilsin:

*Uçuruq, göy üzünü yənə tərtemiz,
dünyaya “alvida” deyib gedirik.
Gedirik, ilahi, bu dünyanı biz
Allahsız, Şairsiz qoyub gedirik...*

F. Uğurlu